

УДК 35.073:005.35

*Г. А. Лашкун,
асистент кафедри економіки, організації та управління підприємствами,
ДВНЗ Криворізький національний університет, м. Кривий Ріг*

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

*H. Lashkun,
assistant professor of the department of economics, enterprise organization and management,
SIHE "Kryvyi Rih National University", Kryvyi Rih*

ECONOMIC AND LEGAL SUPPORT FOR CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY

У статті проаналізовано закордонні та вітчизняні підходи щодо визначення сутності корпоративної соціальної відповідальності. Виявлено, що у літературі доволі широко розкрито значення поняття, разом з тим вважаємо доцільним виокремити її основні складові. Визначено необхідність характеристики значення корпоративної соціальної відповідальності із урахуванням її складових, а саме у напрямках економічних, культурних, правових та екологічних зобов'язань підприємств. Наведений підхід надасть можливість запропонувати рекомендації, щодо забезпечення корпоративної соціальної відповідальності зі сторони підприємств, держави та суспільства.

Окреслено складові корпоративної соціальної відповідальності, а саме соціально-правову, соціально-економічну, соціально-екологічну та соціально-культурну відповідальність. Надано характеристику вище наведеним складовим.

Розглянуто сутність договору соціального партнерства, як інструменту забезпечення реалізації корпоративної соціальної відповідальності. Наведено приклад реалізації програми соціального партнерства у м. Кривому Розі.

The paper analyzes the foreign and domestic approaches to corporate social responsibility. Whilst the literature review identified a number of concept definitions, it is appropriate to highlight its main components. The rationale for corporate social responsibility value was formed considering the concept's components: economic responsibility, ethical responsibility, legal responsibility and environmental responsibility of the enterprise. This approach enables the recommendations regarding corporate social responsibility support on the part of the enterprise, the state and the society.

Corporate social responsibility components identified in a paper included social and legal responsibility, social and economic responsibility, social and environmental responsibility and social and ethical responsibility. All the components were thoroughly defined.

Social partnership agreement as an implementation tool for corporate social responsibility was considered. The example of social partnership programme implementation in Kryvyi Rih was given.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, договір соціального партнерства, корпоративна соціально-економічна відповідальність, корпоративна соціально-правова відповідальність, комерційна структура, держава, суспільство.

Keywords: corporate social responsibility, social partnership agreement, corporate social and economic responsibility, corporate social and legal responsibility, business entity, state, society.

Постановка проблеми. Суспільство, у своєму розвитку, відкриває для себе новітні можливості становлення, але сформовані перспективи висувають до громади додаткові вимоги. Збільшення цих вимог до соціальної діяльності реалізовано у напрямку корпоративної соціальної відповідальності. Зважаючи на євроінтеграцію економіки країни, наголосимо що корпоративна соціальна відповідальність є обов'язком пунктом при забезпеченні конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В економічній літературі поняття корпоративної соціальної відповідальності розглянуто доволі широко. Цьому питанню присвячені роботи економістів Грішньої О. А., Колота А. М., Антошко Т. Р., Гоголі О. П., Орлової Н. С., Шаповал В. М. та інших. Разом з тим дослідники не завжди сходяться у думках стосовно сутності поняття та основних його складових.

Постановка завдання. Завдання полягає у дослідженні корпоративної соціальної відповідальності, визначенні особливостей її становлення. Окрему увагу приділити виокремленню її складових та розглянути досвід співпраці підприємств, держави та громади на прикладі м. Кривого Рогу.

Виклад основного матеріалу. Закордоном поняття корпоративна соціальна відповідальність часто трактується, як добровільне взяття на себе зобов'язань у напрямку підтримки у стабільному економічному становищі своїх співробітників та їх сімей. Також, це підтримка суспільства з метою покращення умов та якості життя шляхом реалізації низки заходів корисних як бізнесу, так і громадам [1]. Європейська комісія у своїх документах опирається на широке розуміння соціальної відповідальності: «Корпоративна соціальна відповідальність за своєю сутністю є концепцією, яка відображає добровільне рішення компанії приймати участь у соціальному житті суспільства та захисту навколишнього середовища» [3]. У роботі Літовченко С. Є. увагу акцентовано саме на добровільній участі підприємства у житті суспільства. Зважаючи на сучасну економічну ситуацію та європейський напрямок розвитку, вважаємо доцільним розглянути умови співпраці влади та великого бізнесу на основі двобічної вигоди [1].

При розгляді корпоративної соціальної відповідальності необхідно окрему увагу приділити роботі економіста Carroll A. В. який визначає, що корпоративна соціальна відповідальність повинна передбачати виконання економічних, юридичних, етичних та філантропічних обов'язків, які ставить перед собою підприємство з метою покращення соціального стану громади [5]. До економічних обов'язків відносяться: максимізація прибутку на акцію; формування сильної конкурентної позиції; підтримка високого рівня ефективності господарської діяльності. Юридичні обов'язки передбачають відповідність очікувань влади чинному законодавству, а саме дотримання нормативно-правових актів, норм корпоративного управління, виконання юридичні зобов'язань. При розгляді етичних зобов'язань необхідно зосередитися на відповідності очікувань соціальних звичаїв та етичних норм повазі та розумінню нових морально-етичних норм поведінки. Важливо запобігати компрометації етичних норм при досягненні корпоративних цілей. Філантропічні зобов'язання включають в себе співвідношення благодійних можливостей та очікувань суспільства. Важливо, щоб керівники та виконавці благодійних заходів співпрацювали узгоджено, надавали благодійну допомогу освітнім установам, підтримували соціальні проекти, спрямовані на покращення якості життя суспільства [5]. Наведений підхід доволі цікавий та має свою практичну реалізацію, разом з тим дослідник не враховує екологічний аспект.

Економісти Т.Р. Антошко, П. В. Круш та Ю. В. Тюленєва наголошують, що корпоративну соціальну відповідальність необхідно розглядати, як новітній етап розвитку взаємовідносин між комерційними структурами, державою та суспільством. Саме соціальна відповідальність є тим інструментом, який формує тісний зв'язок між громадою та великим бізнесом [2]. Економіст Колот А.М. визначає корпоративну соціальну відповідальність як «систему економічних, соціальних, екологічних заходів, а також етичних норм і цінностей компанії, які в сукупності забезпечують суспільну корисність її діяльності, реалізуються на основі постійної взаємодії із зацікавленими сторонами (стейкхолдерами) і спрямовані на довгострокове поліпшення іміджу і ділової репутації компанії, а також на набуття конкурентних переваг та стратегічної стійкості бізнес-структури» [4, с. 69]. Наведений підхід є доволі вичерпний та враховує головні аспекти соціального життя громади, але треба наголосити на відсутності юридичного аспекту.

Отже, в економічній літературі існує доволі широкий перелік підходів щодо розуміння сутності корпоративної соціальної відповідальності. Остання визначається у розрізі комплексного розуміння поняття, тому не відображає інтереси, як підприємства так і громади. При визначенні сутності корпоративної соціальної відповідальності важливо вкласти в її сенс створення найефективнішої стратегії взаємодії сторін, що забезпечить отримання максимального результату.

Звідси пропонується визначати корпоративну соціальну відповідальність як комплексну систему, яка відображає стан взаємовигідних відносин між комерційною структурою, державою та суспільством.

Останні визначаються на основі реалізації економічних, правових, культурних та екологічних заходів, направлених на забезпечення соціального захисту громади.

Враховуючи доволі широкий напрямок реалізації корпоративної соціальної відповідальності, доцільно відокремлювати її напрямки. А саме виділити її складові в залежності від сутності, особливостей та умов забезпечення. Це надасть можливість розробити методикку найефективнішої її реалізації.

Пропонуємо виокремити наступні види корпоративної відповідальності: соціально-економічну відповідальність, соціально-правову відповідальність, соціально-екологічну відповідальність та соціально-культурну відповідальність.

Кожний з перерахованих видів відповідальності акцентує увагу на конкретній проблемі та пропонує напрямки її вирішення. Розглянемо їх більш детально.

Під корпоративною соціально-економічною відповідальністю необхідно розуміти дотримання підприємством умов корпоративного кодексу та низки інших документів, які регламентують власну ділову етику підприємства у напрямку виконання своїх фінансово-економічних зобов'язань. В свою чергу, вирішення проблеми регламентації ділової етики промислових підприємств запропонувала ГРУПА МЕТІНВЕСТ шляхом створення Кодексу етики. Останній включає в себе принципи ділової етики у різних напрямках соціального забезпечення працівників підприємства, а також мешканців м. Кривого Рогу.

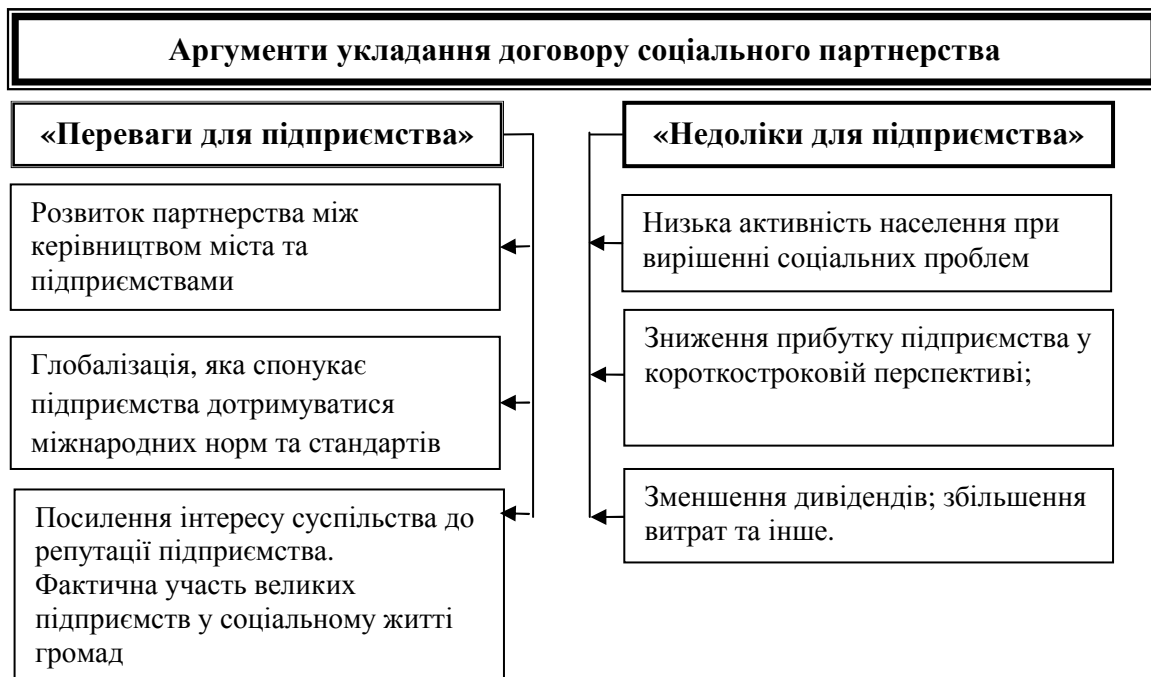
Корпоративна соціально-правова відповідальність враховує узгодженість дій підприємства, держави та суспільства у рамках правового поля. Усі форми співпраці вище зазначених учасників повинні відповідати умовам чинного законодавства, належним чином обліковуватися та освітлюватися у засобах масової інформації.

Корпоративна соціально-культурна відповідальність передбачає добровільну участь у спонсорських та благодійних програмах розвитку об'єктів культурного спрямування, а також спорту, освіти та охорони здоров'я.

Розглядаючи корпоративну соціально-екологічну відповідальність необхідно зосередитись на відповідальності підприємства у сферах виконання обов'язків здійснювати заходи захисту природних ресурсів. Доктрину екологічної соціальної відповідальності уперше було запропоновано економістом DesJardins J. У роботі [6] відзначено, що передумовою виникнення стійкого економічного розвитку регіону є гармонічне поєднання економічних та екологічних факторів. Останнє здійснюється на основі: економії природних ресурсів; організації переробки відходів виробництва; очищення стічних вод; розробки та удосконалення технологій безвідходного виробництва; організації раціонального землекористування; зменшення шкідливих викидів у повітря. Отже резюмуючи вище наведене, під корпоративною соціально-екологічною відповідальністю необхідно розуміти відповідальність підприємства перед громадою, яке проявляється через раціональне використання всіх природних ресурсів та впровадження новітніх підходів щодо поліпшення екологічного стану регіону. Кожна із перерахованих складових повинна визначатися окремою розробленою методикою оцінювання із урахуванням особливостей регіону.

Розглядаючи процес забезпечення корпоративної соціальної відповідальності із боку юридичного оформлення доцільно розглянути такий інструмент, як договір соціального партнерства між територіальною громадою та суб'єктом господарювання. Це надасть можливість більш ефективно забезпечувати співпрацю сторін.

Договір соціального партнерства, це документ який регламентує взаємовідносини між фізичними (юридичними) особами і органами місцевого самоврядування, направлені на узгодження інтересів сторін у напрямку встановлення більш якісного рівня соціальних гарантій. Тобто підприємство бере на себе окремі соціальні обов'язки, які несуть у собі фінансові витрати. Отже виникає питання стосовно доцільності прийняття на себе таких зобов'язань (рис. 1).

Рис. 1. Аргументи стосовно укладання договору соціального партнерства

Відповідно до рис. 1 основними недоліками договору соціального партнерства для підприємства є наявність фінансових витрат, які не окупляються. Разом з тим до переваг відноситься така важлива складова, як розвиток соціального партнерства, що несе в собі налагодження діалогу із владою. Як наслідок, підприємство може лобювати свої комерційні інтереси та використовувати комунікаційні зв'язки з метою імплементації своїх господарських програм.

Наведений інструмент доволі широко використовується у різних містах України. Як приклад реалізації договірних взаємовідносин пропонується навести м. Кривий Ріг. Кривий Ріг є великим індустріальним та культурним центром України. Загальний обсяг реалізованої продукції, виробленої підприємствами міста становить 8% від загального показника України. Експортний потенціал міста складає 8,6% країни. У структурі економіки міста переважають добувна та переробна промисловість. Враховуючи сучасну економічну кризу, головною містоутворюючою галуззю є гірничо-металургійний комплекс, питома вага якого складає 86% від загального обсягу промислового потенціалу Кривого Рогу.

Загалом станом на 01.01.2016 року на території міста зареєстровано 33 870 суб'єктів господарювання, серед яких 24 112 – фізичні особи; 9 758 – юридичні особи. Кривий Ріг у своєму складі має розгалужену структуру об'єктів соціальної сфери, більшість із яких фінансується за рахунок міського бюджету (рис. 2).

Рис. 2. Структура соціальних об'єктів м. Кривого Рогу [7]

Найбільші підприємства міста - це ПрАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та підприємства, які входять до ГРУПИ МЕТІНВЕСТ.

На території м. Кривого Рогу до складу ГРУПИ МЕТІНВЕСТ входять наступні підприємства: ПрАТ «Центральний гірничо-збагачувальний комбінат», ПрАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат» та ПрАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат».

На сьогодні більша частина представників великого бізнесу м. Кривого Рогу реалізували свої права стосовно укладання договору соціального партнерства. На рис. 3 зображено зміну обсягу фінансування соціальних програм у рамках договору соціального партнерства ГРУПИ МЕТІНВЕСТ протягом 2011-2017 рр.

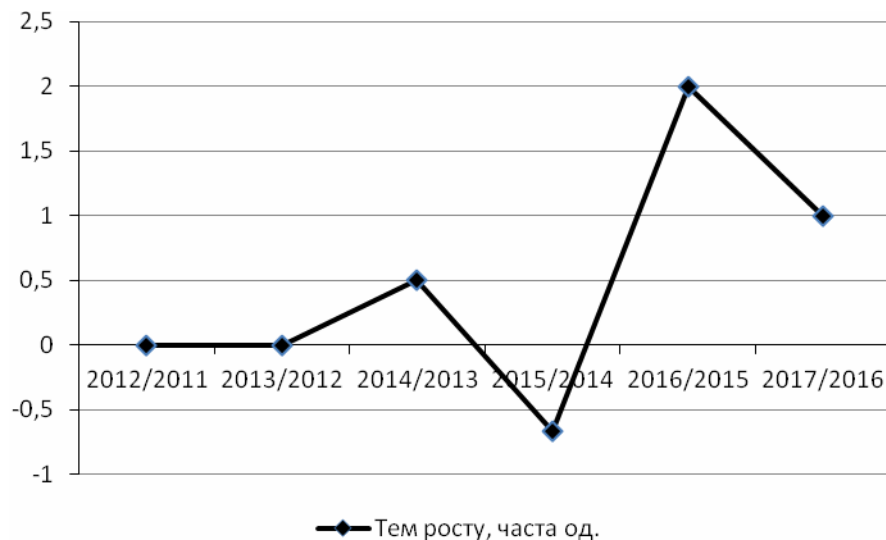

Рис. 3. Динаміка обсягів фінансування соціальних програм у рамках договору соціального партнерства ГРУПИ МЕТІНВЕСТ за 2011-2017 рр.

Як видно із рис.3 протягом 2011-2013 рр. обсяг фінансування не змінювався, а у 2014 р. просліджується зростання на 50%. Разом з тим у 2015 р. ситуація стрімко погіршується, а саме зниження складає майже 70% відносно 2014 р. Це обумовлено негативною політичною та економічною тенденцією в країні. У 2016 р. має місце стрімке зростання фінансування майже у 2 рази, за рахунок пріоритетності соціальних програм на пряму благоустрою та розвитку інфраструктурних об'єктів, ремонтів центральних та

внутрішніх доріг [9]. Отже договір соціального партнерства між керівництвом міста та підприємствами може характеризувати корпоративну соціальну відповідальність бізнесу та виступати інструментом щодо керування останньою.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Було проаналізовано сутність поняття корпоративної соціальної відповідальності. Визначено: зазначені підходи розглядають корпоративну соціальну відповідальність, як консолідовану категорію. Запропоновано виокремлювати складові відповідальності на соціально-правову, соціально-економічну, соціально-екологічну та соціально-культурну відповідальність. На прикладі ГРУПИ МЕТІНВЕСТ було визначено, що у м. Кривому Розі на досить достойному рівні представлена участь бізнесу у соціальному житті міста. Тому вважаємо доцільним продовжувати дослідження у даному напрямку та зосередити увагу на розробці підходів, щодо характеристики корпоративної соціальної відповідальності м. Кривого Рогу.

Література.

1. Доклад о социальных инвестициях в России за 2004 год / под общ. ред. С. Е. Литовченко. – М.: Ассоциация Менеджеров, 2004.- 80 с.
2. Антошко Т.Р. Впровадження корпоративної соціальної відповідальності на промислових підприємствах: монографія / Т. Р. Антошко, П. В. Круш, Ю. В. Тюленєва; Нац. техн. ун-т України „Київ. політехн. ін-т”. – К.: НТУУ „КПІ”, 2013. – 275 с.
3. The Challenges of Corporate Social Responsibility Towards Constructive Partnership. –Brussels, 2000.
4. Соціальна відповідальність: навч. посіб. / [А. М. Колот, О. А. Грішнова, О. О. Герасименко та ін.]; за заг. ред. д.е.н., проф. А. М. Колота. — К.: КНЕУ, 2015. — 519 с.
5. Carroll A.B. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders / A. B. Carroll. – Business Horizons, July – August. - 1991. – p. 39-48.
6. DesJardins J. Corporate Environmental Responsibility / J. DesJardins // Journal of Business Ethics. — 1998. Vol. 17. — № 8. — p. 825–838.
7. Криворізька міська рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kr.gov.ua>
9. Офіційний сайт МЕТІНВЕСТ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.metinvestholding.com>

References.

1. Litovchenko, S. E. (2004), *Doklad o social'nyh investicijah v Rossii za 2004 god* [The report on social investments in Russia for 2004], *Associacija Menedzherov*, Moscow, Russia, p. 80.
2. Antoshko, T.R. Krush, P. V. and Tiulenieva, Yu. V. (2013), *Vprovadzhenia korporativnoi sotsialnoi vidpovidalnosti na promyslovykh pidpriemstvakh* [Implementation of Corporate Social Responsibility at Industrial Enterprises], *NTUU „KPI”*, Kyiv, Ukraine, p. 275.
3. The Challenges of Corporate Social Responsibility Towards Constructive Partnership. –Brussels, 2000.
4. Kolot, A. M. and others (2015), *Sotsialna vidpovidalnist* [Social responsibility], *KNEU*, Kyiv, Ukraine, p. 519.
5. Carroll A.B. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders / A. B. Carroll. – Business Horizons, July – August. - 1991. – p. 39-48.
6. DesJardins J. Corporate Environmental Responsibility / J. DesJardins // *Journal of Business Ethics*. — 1998. Vol. 17. — # 8. — p. 825–838.
7. Kryvy Rih city council, [Online], available at: <http://kr.gov.ua>
9. Official website METINVEST, [Online], available at: <https://www.metinvestholding.com>

Стаття надійшла до редакції 15.02.2018 р